

СЪВРЕМЕНЕН БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

БЕЗПРЕДЛОЖИЕ

Стоян Буров

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“,
Българска академия на науките

s.burov@ts.uni-vt.bg, stobur@abv.bg

Резюме: С безпредложие ще определяме случаите в българския език, когато липсата на предлог се конкурира с еквивалентна по значение предложна конструкция. Нас ни интересува лингвистичният аспект на безпредложията в българския език. На него трябва да се гледа като на една от съвременните тенденции в развитието на езика, тенденция, която не е съвсем ясно очертана, но не може да бъде пренебрегната, защото тя има прояви както при номиналната, така и при вербалната фраза. Някои определят тази тенденция, по-специално в рамките на именната група, като развитие на системата на българския език от аналитизъм към нов, вторичен синтетизъм.

Ключови думи: *безпредложие, именна група, вербална група, аналитизъм, синтетизъм*

1. Въведение

С безпредложие (или безпредлоговост) ще определяме случаите в българския език, когато липсата на предлог се конкурира с еквивалентна по значение предложна конструкция. Явлението omission of prepositions може да се интерпретира от гледна точка на овладяването на езика или като първи, свързано с вербалното развитие на малките деца, или като втори, което пък се характеризира като неправилност по отношение на стандартните фрази, конструкции, изречения. Възщност и в единия, и в другия случай става въпрос за погрешно изпускане на предлози, но докато при овладяването на езика от малките деца това е един примерите на така нар. етап на „телеграфна реч“ (Стоянова / Stoyanova 2009: 117 – 156), при изучаването на езика като втори причините за изпускането на предлози, неправилното добавяне на предлози или погрешната употреба на един вм. друг предлог са коренно различни – най-вече всичко това се дължи на интерференция между първия и втория език или на оскъдни или недостатъчни знания и умения по изучавания език. В първия случай явлението е предмет на изследване от психолингвистиката на развитието, във втория – от методиката на обучението.

Нас ни интересува лингвистичният аспект на безпредложията в българския език. Този аспект на безпредложията е наречен от В. Бонджолова *образуване на съчетания с нулева предложна връзка* (Бонджолова / Bondzholova 2007: 114 – 117). На него, както ще се опитаме да докажем, трябва да се гледа като на една от съвременните тенденции в развитието на езика, тенденция, която още не е съвсем ясно очертана, но не може да бъде пренебрегната, защото тя има прояви както в именната група, така и във вербалната група. Някои определят тази тенденция в именната група като развитие на системата на българския език от аналитизъм към нов, вторичен синтетизъм.

Аксиоматично е твърдението, че основна проява в развитието на българския език от синтетизъм към аналитизъм е разпадането на категорията падеж и замяната на именната падежна флексия с предложни съчетания (предлог + така нар. „обща“ форма на името). Изразяването на логическите отношения в изречението с предлози, т.е. извън синтетичната форма, и досега се смята, не без основание, за проява на аналитична тенденция. Според редица руски лингвисти едно от най-важните доказателства за постепенния преход на граматиката на съвременния руски език към аналитизъм е тенденцията към унификация на склоненията и съкращаване на именните парадигми наред със съгласуването не по форма, а по смисъл, за да се постигне по-висока степен на смислова точност на изказването (Валгина / Valgina 2003: 154 – 180; Гловинская / Glovinskaiia 2008: 225 – 267; Земская, Ермакова, Rudnik-Karwat / Zemskaia, Ermakova, Rudnik-Karwat 2008: 225 – 248; Юдина / Iudina 2010: 108 – 116). М. Я. Гловинска отбелязва, че като следствие от отслабването на формалните

опозиции се задействат компенсационни механизми: когато формалните противопоставяния между падежите отслабнат и се стигне до омонимия на флексии, в качеството на синтактична компенсация се наблюдава усилване на предложно-падежното управление, което много по-ярко сигнализира синтактичните връзки между думите (Гловинская / Glovinskaia 2008: 266). Предлогът, пише Гловинска, изразява съответния смисъл по-ярко и определено в сравнение с флексията, срв. и посочените двойки примери: *Существует противопоставление нового и старого – Существует противопоставление между новым и старым, Они определили два основных направления Вашей научной работы – Они определили два основных направления в Вашей научной работе, Речь идет об общем направлении движения языка – Речь идет не только об общем направлении в движении языка* (Гловинская / Glovinskaia 2008: 266 – 267). Интерес тук представлява и фактът, че и в трите случая става въпрос за изтласкване на родителния падеж.

Засилената употреба на предлозите е известна в историята на българския език като важен етап от продължителния процес на загуба на падежните флексии, който протича почти едновременно с прегрупирането, унификацията и съкращаването на падежите. Следващ етап, който също вече се наблюдава в съвременния руски език, е етапът на контаминирана плеонастична употреба на предлог и падежна флексия, появяваща се поради това, че падежната флексия вече не е достатъчна на говорителите да изразят съответното смислово отношение, напр. *письмо к сестре* вместо само *письмо сестре* (Земская, Ермакова, Rudnik-Karwat / Zemskaiia, Ermakova, Rudnik-Karwat 2008: 234). Трите авторки привеждат още няколко примера, в които се дава предпочитание на предлозите, а не само на падежните флексии: *купил подарок для брата – купил подарок брату, итог за полугодие – итог полугодия, опыт в работе – опыт работы* (Земская, Ермакова, Rudnik-Karwat / Zemskaiia, Ermakova, Rudnik-Karwat 2008: 234). Налице са синонимни конструкции, при което все по-често изборът на говорителите пада на предложните конструкции. Като се позовава на различни източници, българската лингвистка Л. Дончева-Марева (вж. Дончева-Марева / Doncheva-Mareva 1985: 36 – 49) дава обобщена картина на конкуренцията между конструкциите с падежно и предложно-падежно управление в руския език.

За да сравним предлоговата „температура“ в руски и български, направихме следния експеримент: сравнихме броя на предлозите в един руски текст от художествената литература с дължина 1000 думи с броя на предлозите в българския му преводен еквивалент. Руският текст е от разказа на Иван А. Бунин „Грамматика любви“ (<https://ilibrary.ru/text/1054/p.1/index.html>), преводът е на Георги Жечев, публикуван в книгата със същото заглавие, изд. на „Радуга“ – Москва, и „Народна култура“ – София (1988, стр. 110 – 119). В руския текст общият брой на предлозите е 110 (11%), употребени са 16 предлога със следната честота: *в (во) 26, на 24, с (со) 16, по 7, под 7, от 6, среди 5, к 4, о 3, у 3, за 2, из 2, про 2, возле 1, до 1, между 1*. В еквивалентния български текст предлозите са общо 145, което е 14,5%, употребени са 20 предлога със следната честота: *на 42, от 24, с (със) 20, в (във) 17, към 6, по 6, за 5, сред 5, под 4, до 2, край 2, пред 2, през 2, у 2, върху 1, из 1, изпод 1, зарад(и) 1, над 1, според 1*.

Разликата в броя на предлозите в руски и български не е толкова голяма, както можеше да се очаква. По-големият брой на предлозите в българския текст се дължи основно на предлога *на* – честотата му е близо два пъти по-висока в сравнение с руски. Това се дължи най-вече на безпредложната употреба на родителен притежателен и на дателен падеж в руски: и в двата случая еквивалентите в български са преди всичко изразени с предлог *на* + име, срв. в руския текст *в начале июня, сын этого мужика, по рассказам стариков-помещиков* (безпредложен род. падеж) срещу *в началото на юни, синът на тоя селянин, според разказите на старците помещици* в българския текст (предлог *на* + име); *не угодили мужики Лушке* в руския текст (безпредложен дат. падеж) срещу *не са угодили селяците на Лушка* в българския текст (предлог *на* + име). Не са редки случаите, когато срещу дат. безпредложен, изразен в руски с местоименна форма, в български съответства също дат. безпредложен, ако е използвана кратката местоименна форма за дат. падеж, срв. *тарантас с кривым пыльным верхом дал ему шурин* в руския текст срещу *бричката с крив праиен гюрж беше му дал шурейт* в българския превод; а също когато срещу род. безпредложен, изразен в руски с местоименна форма, в български съответства дат. безпредложен, изразен с кратка местоименна форма, срв. *на ее кровати* срещу *на кровати ѝ*.

В сравнение с руския текст все пак предлозите в българския текст са повече както като отделни единици (20 срещу 16), така и по общ брой (145 срещу 110). В руския текст трите най-употребя-

вани предлога са *в* (*во*), *на*, *с* (*со*), в българския превод четири са най-честотните предлози – *на*, *от*, *с* (*със*), *в* (*във*). В ранговия списък по честота на употреба на думите в руския език предлогът *в* заема второто място сред всички словни единици, предлогът *на* – четвърто, предлогът *с* – осмо. Същата последователност на трите предлога виждаме и в честотния списък на служебните думи (Ляшевская, Шаров / Liashevskaja, Sharov 2009). В *Честотния речник на българската разговорна реч* предлогът *на* е на първо място по ранг сред предлозите и на девето място сред всички думи в ранговия списък; следва предлогът *в* (13 място), *за* (20 място), *с* (*със*) (22 място), *от* (25 място) (Николова / Nikolova 1987: 211). Както може да се заключи, резултатите от експеримента в голяма степен съвпадат с картината в честотните речници на руския и на българския език.

А. Попова оспорва твърдението, че предложно-падежните форми в синтетичните езици постепенно поемат функциите на падежите и че колкото по-голяма е тяхната фреквентност, толкова по-голямо е приближението към аналитизъм (Попова / Popova 1983: 46; вж. също Попова / Popova 2008: 115 – 133). Като пример тя посочва полския език, който и до днес има както подчертано синтетичен характер, така и богато развита предложна система. Според нея предложно-падежните форми в полския език напълно съответстват на същността на синтетизма: диференцирана форма – диференцирано съдържание. Ето защо предложно-падежните конструкции не трябва да се смятат за преходен етап от синтетизъм към аналитизъм. Първите симптоми на аналитизма, пише авторката, се проявяват едва при настъпване на качествени промени в предложната система, т.е. при настъпване на формално унифициране на значенията (Попова / Popova 1983: 46). Интерес представлява гледището, че върху формалното унифициране на предложната система се проектират частите на изречението – на изразяването на всяка част на изречението съответства един доминиращ формален изразител. Така предлогът *на* се специализира да означава същинска косвеност, *за* – *commodi / incommodi*, *с* – комитативност, *от* – аблативност. По-специално за предлога *с* А. Попова пише, че той „като вакуум изтегля от другите предлози всички значения, които по някакъв начин могат да бъдат подведени под [въпроса] *как / какъв*“ (Попова / Popova 1983: 54). Идеята на А. Попова, че част от предлозите в историята на българския език обобщават значението си и го доближават до значението на частите на изречението, се споделя от В. Гешев. Според него падежите от новобалкански тип (т.е. от ранноновобългарската падежна система от XVII век) със и без предлози се специализират да маркират частите на изречението и образуват йерархия според близостта им до предиката: именителен (подлог), безпредложен винителен (пряко допълнение и в някои случаи несъгласувано определение), безпредложен дателен (за изразяване на несъгласуваното определение и косвеното допълнение), винителен с предлози (за изразяване на различни предложни допълнения и обстоятелства) (Гешев / Geshev 2012: 71).

От своя страна Д. Станишева също оспорва мнението, че преходът от синтетизъм към аналитизъм е съпроводен с разширение на семантиката на предлозите. Тя смята, че в случая се променя семантиката на самия глагол, която в текста придобива важно значение, по-голямо, отколкото в синтетичните славянски езици. Едновременно с това протича и процес на трансформация на предложната система, която авторката нарича семантична компресия. При този процес някои от първичните старобългарски предлози биват отстранени, а семантичната диференциация се пренася върху взаимодействието между глагола и името, срв. в български употребата на предлога *от* в три различни ситуации срещу употребата на три различни предлога в руски: *идвам от училище*, *взех книгата от масата*, *вървя от пазара към гарата – иду из школы*, *взял книгу со стола*, *иду от базара* (Станишева / Stanisheva 1997: 177 – 178).

2. Безпредложие в именната група (съществително + съществително)

М. Алмалех дели словосъчетанията от две съществителни, свързани чрез прилагане (т.е. безпредложно), на две основни групи: словосъчетания с несъгласувани определения и словосъчетания с приложение. Към словосъчетанията с несъгласувани определения се отнасят двойки съществителни, в които първото съществително изпълнява функция на несъгласувано определение, а второто е определяемо: *ято гълъби*, *чаша вода*, *бучка захар*, *филия хляб*. Към словосъчетанията с приложение се отнасят двойки съществителни от вида съществително нарицателно + съществително собствено, напр. *доктор Старирадев*, или съществително нарицателно + съществително нарицателно, напр. *баща англичанин*, *пиле каша* (Алмалех / Almaleh 1993: 38 – 107). Първата група словосъчетания ще

отнесем към т. 2.1 (безпредложни нумеративни конструкции или по-просто – нумеративни словосъчетания), втората група – към 2.3 (сложни съществителни и конструкции от типа съществително (определяемо) + съществително (определение) и отчасти към 2.2 (апозитивни конструкции от типа съществително (определение) + съществително (определяемо)).

2.1. Безпредложни нумеративни конструкции

В съвременния български език се употребява набор от класификатори нумеративи, които изпълняват едновременно две функции: категоризират имената според някои физически или функционални особености на техните референти; служат като посредници при броенето на предметите, съвкупностите или на разпределените веществени маси. Това са: 1. класификаторът нумератив *чифт* – категоризира двусъставни изкуствени предмети: *два чифта очила*; 2. класификаторите нумеративи *стадо*, *гнутница*, *ято*, *рояк* и под. – категоризират животни, птици, риби, влечуги, насекоми и др. в стандартни или конвенционални съвкупности: *ято гълъби*, *две стада овце*; 3. класификаторите нумеративи за категоризиране на веществата според физическата форма, в която са разпределени, и за посочване типа на тяхната квантификация – стандартни и нестандартни (конвенционални и неконвенционални) мерки: *метър*, *буца*, *кофа*, *парче*, *лъжичка*, *педа* и др.

Нумеративите (или мензуративите) са вид класификатори, които посочват типа квантификация на обекта (Плунгян, Романова / Plungian, Romanova 1990: 238 – 239). Обикновено това са отделни лексеми, с помощта на които обектът не само се квантифицира, но и класифицира. Така напр. с помощта (с „посредничеството“) на лексемата *чифт* се извършва не само квантификация на съответния предмет, напр. *два чифта очила*, но и класификация на предмета като „чифтен“ предмет, назован с дуално съществително. Употребата на нумератива *стадо* в нумеративната синтагма *едно стадо овце* класифицира тези домашни животни като „стадни“, но ходещи, стъпващи по земята животни – за разлика напр. от вълците, чието обединение е „гнутница“, или пък от гъските, които могат да бъдат класифицирани като „стадни“, но летящи животни – *едно ято гъски*, и като „стадни“, но ходещи животни – *едно стадо гъски*, но не се класифицират в „гнутници“, нито пък като „рояк“ – за разлика напр. от пчелите и т.н.

На трите вида български безпредложни нумеративни конструкции съответстват в английски език конструкции от вида съществително + предлог *of* + съществително, а в руски съществително + съществително в род. падеж (ед. или множ.ч.), срв. в бълг. *чифт чорати*, *чифт очила* – в англ. *pair of socks*, *pair of glasses*, в руски – *пара носков*, *пара очков*; в бълг. *стадо овце*, *ято гълъби* – в англ. *flock of sheep*, *flock of pigeons*, в руски – *стадо овец*, *стая голубей*; в бълг. *чаша вода*, *кофа картофи* – в англ. *glass of water*, *bucket of potatoes*, в руски – *стакан воды*, *ведро картофеля*.

Както може да се заключи, безпредложните нумеративни конструкции представляват важна характеристика на съвременния български език. При партиципация на веществена маса континуум употребата на предлога *от* променя смисъла на словосъчетанието, като посочва произход, срв. *бучка лед* – част от веществен континуум, *бучка от лед* – веществен произход. Предложното съчетание *от* + веществено съществително може да се трансформира в относително прилагателно със същото значение – *ледена бучка*. Употребата на предлога *с* в словосъчетания от вида *чаша с вода*, *кофа с картофи* означава ‘снабденост’ на предмета, означен с броимо съществително във функцията му на главен член на словосъчетанието, т.е. това не са нумеративни конструкции.

2.2. Апозитивни конструкции от типа съществително (определение) + съществително (определяемо)

Макар да е възприел под влиянието на османския турски език модела съществително (определение) + съществително (определяемо), срв. *боб чорба*, *тахан халва*, *дроб сарма*, в инвазията на новите апозитивни конструкции (*бизнес център*, *интернет гений*, *тенис корт*, *МВР шеф*, *ДДС афера*, *ЧРД прокоба*) определено прозира влияние на германските езици, преди всичко – на английския език. Това явление е отбелязано най-напред като особено продуктивно в езика на медиите след промените в България от 1989 г. (Байрамова / Bayramova 1999: 127). Може да се твърди, че апозитивните конструкции от типа *кафе вкус* са последна, трета стъпка в начина на изразяване на атрибутивните словосъчетания: на първо място, най-старинен, съответстващ на славянския син-

тетичен строй, е моделът относително прилагателно + съществително (в конкретния случай това би била конструкцията *кафеен вкус*), на следващо място е моделът съществително определяемо + предложно-именно съчетание във функция на несъгласувано определение (в конкретния случай – *вкус на кафе*), модел, който е в съответствие с аналитичния граматичен строй на българския език, и на трето място – моделът съществително + съществително, където първото съществително е атрибут, а второто е определяемо (*кафе вкус*). Трите модела в начина на оформление на атрибутивните словосъчетания могат по-общо да се определят като славянски (*кафеен вкус*), романски (*вкус на кафе*) и германски модел (*кафе вкус*).

В конструкциите, които са продукт на прилагането като вид синтактична техника, първото, подчиненото съществително остава неизменяемо – не се изменя по число и не се членува. Като цяло подчиненото съществително носи характеристиките на неизменяемо прилагателно. По това тази група апозитивни конструкции рязко се отличава от нумеративните конструкции, където първото съществително се изменя по число и може да се членува, срв.: *две чаши вода, ятото гълъби срещу два бизнес центъра, на тенис корта*. Определенията се съгласуват по род и число с първото съществително, докато тук случаят е точно обратен, срв. *голяма кофа картофи*, но *голям гуми център*.

Като се позовава на данни от едно много задълбочено и подробно изследване на Й. Трифонова (Трифопова / Trifonova 1986) и на примери от статия на Й. Симеонов (Симеонов / Simeonov 1981: 31 – 38), Св. Иванчев обобщава, че относителното прилагателно име в съвременния български език се намира „под режим на аналитизъм“: в аналитичния български език се ограничават възможностите за образуване на относителни прилагателни за сметка на засилената употреба на предложно-именни съчетания, от друга страна, някои готови вече конструкции от типа относително прилагателно + съществително се подменят с по-нови от типа съществително определяемо + предложно-именно съчетание (Иванчев / Ivanchev 1988: 76 – 81) (напр. *ягодов сладкиш* и *сладкиш от ягоди*). Ако се опитаме да продължим разсъжденията на Иванчев, бихме отбелязали, че третата стъпка (*кафе вкус*) представлява своеобразен нов вид синтетизъм, който, за да отличим от стария, първичния синтетизъм, можем да определим като „вторичен синтетизъм“. Българската езикова ситуация в момента предлага конкуренция на трите вида конструкции. Старите относителни прилагателни са застинали в отдавна наложили се конструкции, докато иновативните „вторично синтетични“ конструкции все още преобладават в езика на медиите и в професионалните жаргони, където представляват „лесни“ и „икономични“ буквални преводи от английски, а от там нахлуват и в разговорната реч.

2.3. Сложни съществителни и конструкции от типа съществително (определяемо) + съществително (определение)

Въпросът за новия синтетизъм на номинативните конструкции е поставен за разискване от Ст. Стоянов, но по повод на словосъчетания като *началник гара* (вм. началник на гара), *началник отдел*, *катедра физика* (вм. катедра по физика) и под. (Стоянов / Stoyanov 1984: 7 – 17), в които субординационните отношения са от типа първи главен компонент – втори подчинен компонент. Според Ст. Стоянов тази тенденция се е появила под влияние на руския език, срв. *начальник станции*, където подчиненото съществително приема форма за родителен падеж. Според Вл. Мурдаров в комбинации от рода *художник костюми*, *ръководител светлинни ефекти* може да се съзре „ясен стремеж за стягане на фразата чрез чисто механично съкращаване на предлозите“ (Мурдаров / Murdarov 2003: 167), т.е. това не е съзнателно осъществяван синтетизъм. Проявите на „новия синтетизъм“, макар и да имат „някои чисто вътрешноезикови особености“, се осъществяват предимно в административно-деловия стил, т.е. те протичат в ограничени рамки (Мурдаров / Murdarov 2003: 172). От административно-деловия стил новите „синтетични“ конструкции добиват широко разпространение в професионалната разговорна реч.

Механичното съкращаване на предлози доближава тази реч до така нар. „телеграфен стил“, който се характеризира със съкращаване на „функционалните“ думи, сред които на първо място са именно предлозите, срв. напр. в телеграми от близкото минало и в днешни кратки електронни съобщения (есемеси): *пристигам сряда чакай жп гарата 8 часа* ‘пристигам в сряда чакай на жп гарата в 8 часа’.

Както се отбелязва и от Вл. Мурдаров, новият „синтетизъм“ на конструкции от вида *катедра физика* вм. *катедра по физика*, *отдел счетоводство* вм. *отдел по (или за) счетоводство* може да „се маскира“ при писане чрез поставянето на втория елемент в кавички и с главна буква: *катедра „Физика“*, *отдел „Счетоводство“* (Мурдаров / Murdarov 2003: 165 – 166), т.е. предложното словосъчетание от типа главен компонент – подчинен компонент се трансформира в безпредложно словосъчетание с приложение (по цитираната терминология на М. Алмалех). Този модел действително е широко разпространен в професионалната реч, оттам прониква и в други стилове, срв. *факултет „Математика и информатика“* вм. *факултет по математика и информатика*, *ръководител катедра „Български език“* вм. *ръководител на катедра(та) по български език*. В последния пример фактически имаме сливане на две безпредложни словосъчетания: *ръководител катедра*, словосъчетание, което е на границата между свободно словосъчетание и сложна дума, и *катедра „Български език“*, словосъчетание, състоящо се от съществително главен компонент + приложение.

Тук няма да се впускаме в разсъждения по въпроса дали безпредложни образувания от типа *ръководител катедра* са сложни думи или свободни словосъчетания, но би трябвало да отчетем факта, че сложните думи, съставени от две основи в отношение главен компонент – подчинен компонент, са образувани именно от свободни словосъчетания, съставени от съществително + предлог + съществително, чрез съкращаване на предлога: *началник-влак* от *началник на влак*, *кандидат-депутат* от *кандидат за депутат*, *заместник-ректор* от *заместник на ректор*. В предложните словосъчетания и двата компонента се менят по число, докато в сложните думи се изменя по число и се членува само вторият компонент: *кандидати за депутати* срещу *кандидат-депутати*, *кандидат-депутатът*, *кандидат-депутатите*, т.е. спойката между компонентите в образувания от типа *началник-влак*, *заместник-председател* действително ги прави единно цяло. Образуванията от този тип стават факти на речника на езика, което е висока степен на лексикализация в сравнение със синтактичната техника на прилагането при образуване на свободни словосъчетания.

Вл. Мурдаров поставя въпроса за новия „синтетизъм“ и при сложни думи, като *тютюнопроизводител*, *ледоразбивач*, *картофобелачка*, образувани съответно от разгърнатите еквивалентни предложни словосъчетания *производител на тютюн*, *разбивач на лед*, *белачка на картофи*. Но особеното в такива сложни думи е, че те всъщност са резултат от тристепенна трансформация: от изходната вербална парафраза, съдържаща глагол + обект, напр. ‘който произвежда тютюн’, през номинализация в предложно словосъчетание, в случая *производител на тютюн*, до сложна дума – *тютюнопроизводител*. Компонентите на такива сложни думи са в отношение подчинен компонент – главен компонент. Както правилно се отбелязва, в днешния български език „трудно могат да се открият новообразувания по този модел“ (Мурдаров / Murdarov 2003: 169), т.е. предпочитат се за употреба описателни названия.

Като анализира конкуренцията между тройката словосъчетания с идентично смислово съдържание *ябълков конфитюр* – *конфитюр от ябълки* – *конфитюр ябълки*, Вл. Мурдаров отбелязва, че първият и третият вариант се употребяват много по-често, докато вторият вариант, който съответства най-много на спецификата на съвременния български език, се среща преди всичко при устна употреба и много по-рядко в писмения език (Мурдаров / Murdarov 2003: 171 – 172). Конструкции като *конфитюр ябълки*, *супа пиле*, *филе риба* и под. са противоположни по структура на конструкциите от типа *кафе вкус*. Поне на този етап не се срещат словосъчетания като *ябълки конфитюр, *риба чорба, но *супа пиле* е взаимозаменяемо с *пиле супа*, което впрочем е отбелязал и М. Алмалех, срв. още *леца чорба*, *пиле каша*. В отделни случаи вариациите действително са различни, напр. *пиле на грил* и *пиле грил* (<http://www.gradus.bg>); *зеленчуци на грил*, *гриловани зеленчуци* и *грил зеленчуци*, дори *зеленчуци грил*; *слънчогледова реколта*, *реколта на слънчоглед* и *реколта слънчоглед*; *риба на барбекю*, *риба барбекю* и *барбекю риба* и т.н.

2.4. Предложни и безпредложни номинализации на действия

Тук накратко ще разгледаме еквивалентните предложни и безпредложни номинализации на глаголни признаци, за чиято цел се използват съществителни имена, образувани с наставка *-не*. Изключително продуктивната група съществителни на *-не* се употребява главно за пълна номинализация на признаци, срв. *Той пише нова книга, но писането не му върви*. Първото просто изречение представлява съобщение за съответното събитие, второто – анафорично наименование

на събитието. Ако изходната конструкция представлява преходен глагол + съществително във функция на обект на действието, напр. *попълвам документи*, при номинализацията конструкцията се трансформира в отглаголно съществително на *-не* + предлог *на* + съществително – *попълване на документи*; примерите са многобройни – *ловя бримки* → *ловене на бримки*, *давам съвети* → *даване на съвети*, *поставям стъкла* → *поставяне на стъкла*. В падежните езици, напр. немски, отношението в номинализираната трансформирана отглаголна конструкция се изразява с Genitivus objectivus, който спада към притежателния генитив в рамките на неговото широко разбиране. Глаголността на нечленуваното отглаголно съществително във висока степен е запазена, за да се неутрализира, предлогът *на* може да се изпусне: *попълване документи*, *ловене бримки*, *даване съвети*, *поставяне стъкла*. Предложната и безпредложната конструкция са еквивалентни по значение, но не и по статус: предложната конструкция е автоматична номинализация на глаголния признак, еквивалентната безпредложна конструкция със своята имплицитна връзка между компонентите представлява синтетично наименование и притежава подобно на фразеологизмите известна устойчивост и свързаност на компонентите. Изпускането на предлога в отделни случаи е поради езикова икономия, т.е. безпредложното словосъчетание е само „стегнат“, съкратен вариант на предложния еквивалент.

Вл. Мурдаров отбелязва, че безпредложният модел се разширява, като започва да включва и други съществителни, образувани от съответни преходни глаголи: *поправка телевизори*, *ремонт двигатели* (Мурдаров / Murdarov 2003: 168).

Предлогът *на* е „най-мразеният“, ако можем така да се изразим, предлог от предложната система на българския език. Изработени са цели стратегии и предписания в кои случаи е уместно изпускането на предлога с цел да се избегне повторението му и да се запази стилната „красота“ на текста. Освен това се внушава, че текстът е по-художествен, ако се употребяват повече глаголи и ако, където е възможно, се избягват отглаголните съществителни с наставка *-не*. Така напр. Ст. Стоянов набелязва четири техники за избягване на някои употреби на предлога: вместо *на* да се употреби друг подходящ предлог, напр. *вм. държанието на медицинския персонал влияе на психиката на болните – държанието на медицинския персонал влияе върху психиката на болните*; *вм. отглаголно съществително да се употреби личен глагол, напр. вм. лошото време не попречи на завършването на работата – лошото време не попречи да се завърши работата*; да се употреби притежателно прилагателно, т.е. съгласувано определение, напр. *вм. анализ на стихотворенията на Ботев – анализ на Ботевите стихотворения*; да се изпусне предлогът *на* след нечленувано отглаголно съществително, образувано от преходен глагол, напр. *вм. изясняване на структурата на повърхността на твърдите тела – изясняване структурата на повърхността на твърдите тела* (Стоянов / Stoyanov 1964: 425 – 426). Същите инструкции фигурират и във втория том на академичната граматика (Грамматика / Gramatika 1983: 431). Подобни предписания дават и авторите на разни помагала по култура на речта: Д. Димов (Димов / Dimov 1971: 115 – 124), М. Москов (Москов / Moskov 1974: 36 – 50) и др.

3. Безпредложие във вербалната група (глагол + съществително във функция на пряк обект)

Шарл Бали развива идеята, че човешките възприятия на различните явления и тяхното изразяване в езиците се характеризират с две противоположни тенденции: а) като вътрешна интранзитивна дейност, а не като действие, способно да влияе на обекта и да води до някакъв резултат; б) като мисъл, която инстинктивно се обръща към търсене на причина и следствие, като определен феномен, който извиква идея за агенс, произвеждащ транзитивно действие, способно да влияе на обекта. Първия начин на възприемане авторът нарича феноменистичен, или импресионистичен, а втората тенденция се определя като каузална, или транзитивна (Бали / Balli 1920 / 2003: 186). По-нататък авторът въз основа на много примери с начина на изразяване на глаголни действия и състояния в различни езици се опитва да свърже феноменистичната тенденция с индоевропейските синтетични езици. Сам индоевропейският език е имал много повече безлични глаголи в сравнение с езиците, развили се от него. Така от своя страна руският език има повече безлични глаголи в сравнение с немския, немският повече от френския, френският повече от английския. В английския език са се

запазили само безличните глаголи с „метеорологично“ значение, което съвсем точно се съгласува с действителността и логиката. В езиковата еволюция се наблюдава следният паралелизъм: честотата на безличните глаголи остава една и съща при увеличаване броя на аналитичните форми. По-нататък авторът отстоява гледището, че в аналитичните езици е налице тенденция за съкращаване на медиалните глаголи, с които се изразява действие, свойствено на субекта и съсредоточено в субекта, в съответствие с това в каква степен езиците са се отдалечили от индоевропейския тип и са се приближили към аналитичния тип. В съвременния български език напр. количеството на глаголите *media tantum* остава почти същото, каквото е в старобългарския език: нещо повече, някои от тях успешно се подлагат на дерективация за изразяване на каузативност. Авторът открива корелация между степента на аналитизъм и изразяването на преходността в езиците: ако в отношенията между агенса и обекта преобладават случаите на изразяване с непреки допълнения, езиците по-скоро са синтетични, но ако отношенията се изразяват предимно с преки допълнения, езиците по-скоро са аналитични (Бали / Balli 1920 / 2003: 194 – 195).

Съвременните типологични изследвания на съотношението между преходните и непреходните двуместни предикати в индоевропейските езици потвърждават отбелязаната от Бали корелация по преходност / непреходност и аналитизъм / синтетизъм, срв. напр. в английски *help* (прех.) и в немски *helfen* (непр.) ‘помагам’. Като прави сравнение между 23 съвременни индоевропейски езика, С. Сай стига до извода, че индексът на непреходност „мощно“ корелира с броя на падежите в съответните езици: в езиците с по-голямо количество падежи непреходните структури са представени по-широко, отколкото в езиците с по-малко падежи, напр. непреходните глаголи в романските езици, в английски, норвежки, нидерландски са по-малко в сравнение с езици като немски, гръцки, албански, докато в тези езици от своя страна непреходните глаголи са по-малко в сравнение с руски, сръбски, полски, украински, литовски (Сай / Sai 2017: 729).

В българския език се наблюдава процес на заличаване на семантичната разлика между преходните и непреходните глаголи, разлика, която все повече става синтактична, отколкото семантична. В резултат сам по себе си глаголът няма да ни съобщава нищо за значението преходност или непреходност, само различната синтактична връзка с окръжаващите го членове на изречението ще съобщава за неговата реализация като преходен или непреходен глагол. Начинът на образуване на преходни глаголи от непреходни, чрез тяхната употреба без или със каузативно значение, е много продуктивен в съвременната българска реч. Транзитивизацията на непреходните глаголи – невъзвратни и възвратни, води до изпускане на предлозите.

3.1. Транзитивизация на непреходни невъзвратни глаголи

Активен е процесът на транзитивизация на интранзитивни глаголи чрез елиминиране на съответните предлози, но без промяна в лексикалната семантика, срв.:

спомагам / спомогна (за...) (интранзитивен), но *Процедури, които спомагат почистването и разкрасяването на тялото* (сп. Животът днес);

помагам / помогна (на...) (интранзитивен), но *Планински спасители са помогнали жена със счупен крак във Витоша* (epicenter.bg);

благодаря (на...) (интранзитивен), но *Футболният съюз благодари Бойко Борисов за ремонтирани стадиони* (epicenter.bg);

повлиявам / повлияя (на...) (интранзитивен), но *Хранителната добавка повлиява функцията на пикочните пътища* (сп. Животът днес), *Фемимодел форте повлиява с до 40 процента целулитта още в първата седмица* (в. Уикенд), *[Аналгинът] повлиява болката и понижава високата температура* (надпис върху кутийка аналгин), *Нямах никаква възможност да повлияя събитията по какъвто и да е начин* (vesti.bg), *Звуковите ударни вълни [...] успешно повлияват болкови състояния в мускули и / или стави без значение от местоположението им* (lazermed.bg), *Продуктите от серията благоприятно повлияват неочакваните и спешни пристъпи на уплаха, страх и паника при децата* (woman.bg), *Ладинският [език] също повлиява лексикално околните езици* (bg.wikipedia.org);

връхлитам / връхлетя (на...) (интранзитивен), но *Кола връхлетя пешеходци в Лондон, шофьорът е задържан* (vesti.bg), *Излизах от парка и връхлитах контейнерите за смет* (Ивайло Дончев, фейсбук);

мисля (ø, за...) (интранзитивен), но *Литературата ни учи как да мислим себе си и света* (Г. Господинов), *Но който продължава да мисли Доналд Тръмп за някакво случайно недоразумение, още не е погледнал* (e-vestnik.bg);

удържам / удържа (на...) (интранзитивен), но *Борисов уверяваше сръбския президент, че ще пусне транзитния газ до края на декември 2020 г., и удържа думата си* (segabg.com);

доминирам (ø, на...) (интранзитивен), но *Том Круз [...] все още доминира екрана в шпионската екшън сага „Невъзможна мисия“* (Труд), *Ястребите ли ще доминират формирането на външната политика в Белия дом?* (epicenter.bg);

гласувам (за) (интранзитивен), но *Гласувах я [= Поли Генова]* (фейсбук, след призив да се гласува за Поли Генова), *И тези жени ще избират шеф на БНТ в скоро време. Или по-вероятно ще гласуват онзи, когото им посочи вождът* (e-vestnik.bg);

стрелям (ø, по...) (интранзитивен), но *Това, което знам, е, че корумпентата ги стрелят по стадионите там* (форум на в. Сега);

протестирам (срещу...) (интранзитивен), но *Прокуратурата протестира освобождаването на двама осъдени по делото „Наглите“* (epicenter.bg);

прозвънявам / прозвъня (ø) (интранзитивен), но *Служителите на българското посолство в Тирана прозвъняват българите в Албания след силното земетресение, което разтърси страната тази сутрин* (epicenter.bg).

Може да се предположи, че транзитивната употреба на безпредставъчния интранзитивен глагол *стрелям* се дължи на замяната му с представъчния транзитивен *застрелям*. Такъв тип употреби не са изключение особено в медийната реч, където се предпочитат по-кратките форми, при което безпредставъчният интранзитивен глагол поема не само значението, но и синтактичните свойства на представъчния корелат. Глаголът *протестирам* със значението ‘депозирам протест’ се употребява като транзитивен в някои професионални сфери – финанси, право. Това е отбелязано и в Речника на българския език, т. 14. Транзитивацията на непреходните невъзвратни глаголи създава условия за конкуренция между предложната и безпредложната реакция, без да се променя съответното семантично съдържание.

3.2. Дерективация; дерективация и каузативация

Транзитивната употреба на възвратен непреходен глагол задължително изисква снемане на възвратността, дерективация, напр. *боря се с трудностите* → *боря трудностите*, *консултирам се за решение* → *консултирам решение*, *конкурирам се с големите търговски вериги* → *конкурирам големите търговски вериги*, *отказвам / откажа се от поръчка* → *отказвам / откажа поръчка*, *катеря се по планината* → *катеря планината*, *подигравам / подиграя се с възрастните хора* → *подигравам / подиграя възрастните хора* и др. В медийната реч особено агресивно се налага глаголът *боря* като преходен, измествайки непреходния възвратен *боря се* (със...), срв. следните примери: *Валери бори глада в Индия* (Стандарт), *Кметът Портних ще бори шума в курортите* (standartnews.com), *МВР ще бори корупцията във ведомството с нови мерки* (Сега), *Днес Мадлен продължава да бори живота и да оцелява както всеки един от нас на малката ни планета* (trud.bg). Някои от транзитивните употреби могат да се разглеждат или като случайни, или пък като преднамерено конструирани за придаване на оригиналност на езика и стила, напр. *Ние, ако слезем от самолета, качим джип* (вм. *качим се на джип*) и *се доберем до някои от най-затънтените краища на планетата, където живее племе, непознаващо още желязото, ще кажем – тия са бедни* (Сега).

При други глаголи транзитивацията предизвиква дерективация и каузативация. Би могло да се твърди, че по-скоро каузативацията е цел на дерективацията, срв. *вълнувам се от вълните на морето* → *вълните на морето ме вълнуват*, *радвам се на твоите успехи* → *твоите успехи ме радват*, *съмнявам се в тая работа* → *тая работа ме съмнява*, *безпокоя се за здравето ти* → *здравето ти ме безпокои*. Тук се посочват примери с конверсия на възвратни глаголи с медиално значение, но процесът на приписване на каузативност има окازیонални проявления дори сред глаголите reflexiva tantum, срв.: *аз се страхувам от постъпките ти* → *постъпките ти ме страхуват*, *срамувам се от него* → *той ме срамува*.

4. Някои други случаи на безпредложие

4.1. На първо място, ще се спрем на опростяването на някои съставни предлози, при които последният елемент – същински предлог, се изпуска, а останалата част на съставния предлог поема да изпълнява съответната функция, напр. *вм. съобразно с – съобразно*, срв. *План за организация на учебния процес съобразно здравните норми (Сега)*, *вм. съгласно с – съгласно*, срв. *съгласно наредба № 10, съгласно закона за личната помощ, вм. благодарение на – благодарение*, срв. *благодарение усилията на фондацията, вм. независимо от – независимо*, срв. *Той заявява, че независимо препятствията и трудностите е сбъднал мечтите си (Уикенд)*, *вм. подобно на – подобно*, срв. *Може би е ползвал също така съдействие от Иван Пеев Плачков, близък приятел и на двамата, възпитаник на Роберт колеж и следователно подобно Гешов владеец английски език (Вл. Трендафилов)*, *вм. в резултат на или в резултат от – в резултат*, *вм. въз основа на – въз основа*, *вм. по повод на – по повод*, срв. *По повод рождения ден на Негово светейшество* и др. Съставните предлози представляват граматикализирани съчетания от два или три компонента: име + предлог, предлог + име + предлог, наречие + предлог (Ницолова / Nitsolova 2008: 451 – 452). Десемантизацията на пълнозначната дума позволява изпускането на предлога от двукомпонентното съчетание и на втория предлог от трикомпонентното съчетание.

4.2. При някои съчетания от предлог + съществително с функция на обстоятелства за време е възможно изпускането на предлога, срв. *петък заминавам* *вм. в петък заминавам, януари започват изпитите* *вм. през януари започват изпитите, 2020 година ще посетя някои от балканските страни* *вм. през 2020 година ще посетя някои от балканските страни*, при което съществителните, понеже имат събитийно значение, се конвертират в наречия или в адвербиални изрази. Срв. още: *Когато станах депутат, започнах веднага да пътувам и да организирам понеделник и вторник* (*вм. в понеделник и вторник*) *срещи в отдели „Култура“ в различните общини (Факти)*, *Отдавна пиша музика за албум, края на 2020 г. (вм. в края на 2020 г.) завърших материала и тази година с нова енергия насочвам работата си за реализацията му (Дневник)*.

Друг случай на изпускане на предлози, което по-скоро е признак на ниска езикова култура, представляват изрази като *излизам отпуската, отпуската съм* *вм. излизам в отпуската, в отпуската съм, отивам командировка* *вм. отивам в командировка, почивка съм до 13 часа* *вм. в почивка съм до 13 часа*. Тъй като тук става въпрос за изпускането на предлога *в*, който не образува сричка, може да се предположи, че изпускането е резултат от небрежно произношение, а от небрежната устна реч такива употреби минават и в писмената реч.

5. Заключение

Двата основни вида безпредложие – в именната група и в групата на глагола, имат сериозни разлики помежду си. В именната група повечето от случаите на безпредложие могат да се третират като наченки на нов, вторичен синтетизъм на съвременния български език. Обратно, във вербалната група проявите на конверсия на интранзитивни глаголи с предложна рекция в транзитивни прякообектни глаголи са по-скоро резултат от продължаващ процес към аналитизъм на изреченската структура. Това не е чудно, ако имаме предвид, че преходът от синтетизъм към аналитизъм е неравномерен: при имената с отпадането на падежите той е стигнал почти до своя финал, докато при глагола той интензивно продължава да се развива в посока към аналитизъм. Както посочихме, налице е корелация между редуцирането, прегрупирането и отпадането на падежните системи и категорията интранзитивност / транзитивност на глагола.

Безпредложие в именната група прави имплицитни отношенията между компонентите на словосъчетанията, за отношенията между тях трябва да се разчита на логика, а не на граматика. „Скритият“ смисъл е основно съдържание на вторичния синтетизъм. Тъй като се смята, че езиците, в които отношенията между агенса и обекта се изразяват с непреки допълнения, са по-скоро синтетични, а езиците, в които същите отношения се изразяват предимно с преки допълнения, са по-скоро аналитични, относно съвременния български език може да се твърди, че в изречението продължава процесът на развитие към аналитизъм. Налице са множество безспорни доказателства за транзитивни промени в глаголната рекция, дерективация и за семантични изменения към

придобиване на каузативност. Обратни процеси не се наблюдават. Това е доказателство към тезата за продължаващото развитие към аналитизъм на българския език в сферата на глагола и при механизма на изразяване на неговите актанти.

Цитирана литература / References

- Алмалех 1993: Алмалех, М. *Семантика и синтаксис*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. (Almaleh 1993: Almaleh, M. *Semantika i sintaksis*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“.)
- Байрамова 1999: Байрамова, М. Хиперизмите – чуждици (Главно с оглед езика на медиите). – В: *Медиите и езикът*. София: Издателство „ЕТО“. (Bayramova 1999: Bayramova, M. Hiperizmite – chuzhditsi (Glavno s ogled ezika na mediite). – In: *Mediite i ezikat*. Sofia: Izdatelstvo „ETO“.)
- Балли 1920 / 2003: Балли, Ш. Импресионизм и граматика. – В: Балли, Ш. *Язык и жизнь*. Москва: УРСС, с. 186 – 199. (Balli 1920 / 2003: Balli, Sh. Impressionizm i grammatika. – In: Balli, Sh. *Iazyk i zhizn'*. Moskva: URSS, s. 186 – 199.)
- Бонджолова 2007: Бонджолова, В. *В света на българските предлози*. В. Търново: Издателство „Фабер“. (Bondzholova 2007: Bondzholova, V. *V sveta na balgarskite predlozi*. V. Tarnovo: Izdatelstvo „Faber“.)
- Валгина 2003: Валгина, Н. С. *Активные процессы в современном русском языке*. Москва: Логос. (Valgina 2003: Valgina, N. S. *Aktivnye protsessy v sovremenном russkom iazyke*. Moskva: Logos.)
- Гешев 2012: Гешев, В. В търсене на причината и механизмите на езиковия развой. – В: *Съпоставително езикознание*, № 1, с. 67 – 78. (Geshev 2012: Geshev, V. V tarsene na prichinata i mehanizmite na ezikoviya razvoiu. – In: *Sapostavitelno ezikoznanie*, № 1, s. 67 – 78.)
- Гловинская 2008: Гловинская, М. Я. Имена. Тенденция к унификации склонений и сокращению парадигм. – В: *Современный русский язык. Активные процессы на рубеже XX – XXI веков*. Отв. ред. Л. П. Крысин. Москва: Языки славянских культур. (Glovinskaia 2008: Glovinskaia, M. Ia. Imena. Tendentsiia k unifikatsii sklonenii i sokrashcheniiu paradigm. – In: *Sovremennyy russkii iazyk. Aktivnye protsessy na rubezhe XX – XXI vekov*. Отв. red. L. P. Krysin. Moskva: Iazyki slavianskikh kul'tur.)
- Грамматика 1983: *Грамматика на съвременния български книжовен език. Том II. Морфология*. София: Издателство на БАН. (Gramatika 1983: *Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. Tom II. Morfologiya*. Sofia: Izdatelstvo na BAN.)
- Димов 1971: Димов, Д. *Словното излишество (плеоназмът)*. София: Народна просвета. (Dimov 1971: Dimov, D. *Slovnoto izlishestvo (pleonazmat)*. Sofia: Narodna prosveta.)
- Дончева-Марева 1985: Дончева-Марева, Л. *Аналитични прояви в системата на съвременния руски език*. София: Наука и изкуство. (Doncheva-Mareva 1985: Doncheva-Mareva, L. *Analitichni proyavi v sistemata na savremenniya ruski ezik*. Sofia: Nauka i izkustvo.)
- Земская, Ермакова, Rudnik-Karwat 2008: Земская, Е. А., О. П. Ермакова, З. Rudnik-Karwat. Особенности русского и польского языков на рубеже XX – XXI вв. – В: *Славянское языкознание. XIV Международный съезд славистов. Охрид, 10 – 16 сентября 2008 г. Доклады российской делегации*. Москва: Индрик. (Zemskaiia, Ermakova, Rudnik-Karwat 2008: Zemskaiia, E. A., O. P. Ermakova, Z. Rudnik-Karwat. Osobennosti russkogo i pol'skogo iazykov na rubezhe XX – XXI vv. – In: *Slavianskoe iazykoznanie. XIV Mezhdunarodnyi s'ezd slavistov. Okhrid, 10 – 16 sentiabria 2008 g. Doklady rossiiskoi delegatsii*. Moskva: Indrik.)
- Иванчев 1988: Иванчев, Св. *Българският език – класически и екзотичен*. София: Народна просвета. (Ivanchev 1988: Ivanchev, Sv. *Balgarskiyat ezik – klasicheski i ekzotichen*. Sofia: Narodna prosveta.)
- Ляшевская, Шаров 2009: Ляшевская, О. Н., С. А. Шаров. *Частотный словарь современного русского языка (на материалах Национального корпуса русского языка)*. Москва: Азбуковник. (Liashevskaiia, Sharov 2009: Liashevskaiia, O. N., S. A. Sharov. *Chastotnyi slovar' sovremennogo russkogo iazyka (na materialakh Natsional'nogo korpusa russkogo iazyka)*. Moskva: Azbukovnik.)
- Москов 1974: Москов, М. *Български език и стил*. София: Наука и изкуство. (Moskov 1974: Moskov, M. *Balgarski ezik i stil*. Sofia: Nauka i izkustvo.)
- Мурдаров 2003: Мурдаров, Вл. По-нови тенденции в развитието на модерния български език. – В: Мурдаров, Вл. *Из историята на българистиката и на модерния български език*. [Пловдив]: Пигмалион. (Murdarov 2003: Murdarov, Vl. Po-novi tendentsii v razvitieto na moderniya balgarski ezik. – In: Murdarov, Vl. *Iz istoriyata na balgaristikata i na moderniya balgarski ezik*. [Plovdiv]: Pigmalion.)
- Николова 1987: Николова, Цв. *Честотен речник на българската разговорна реч*. София: Наука и изкуство. (Nikolova 1987: Nikolova, Tsv. *Chestoten rechnik na balgarskata razgovorna rech*. Sofia: Nauka i izkustvo.)
- Ницолова 2008: Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. (Nitsolova 2008: Nitsolova, R. *Balgarska gramatika. Morfologiya*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“.)

- Плунгян, Романова 1990: Плунгян, В. А., О. И. Романова. Именная классификация: грамматический аспект. – В: *Известия Академии наук СССР. Серия литературы и языка*, том 49, № 3. (Plungian, Romanova 1990: Plungian, V. A., O. I. Romanova. Imennaia klassifikatsiia: grammaticheskii aspekt. – In: *Izvestiia Akademii nauk SSSR. Seriiia literatury i iazyka*, tom 49, № 3.)
- Попова 1983: Попова, А. Аналитизъм и предложна система. – В: *Съпоставително езиковедие*, № 1, с. 44 – 55. (Popova 1983: Popova, A. Analitizam i predlozhna sistema. – In: *Sapostavitelno ezikoznanie*, № 1, s. 44 – 55.)
- Попова 2008: Попова, А. *За аналитизма на българския език*. София: Издателство „ЕТО“. (Popova 2008: Popova, A. *Za analitizma na balgarskiya ezik*. Sofia: Izdatelstvo „ETO“.)
- Сай 2017: Сай, С. С. Лексическое распределение переходных и непереходных двухместных глаголов в индоевропейских языках: квантитативно-типологическое исследование. – В: *Индоевропейское языковедие и классическая филология*, 21, с. 714 – 747. (Sai 2017: Sai, S. S. Leksicheskoe raspredelenie perekhodnykh i neperekhodnykh dvukhmestnykh glagolov v indoevropskikh iazykakh: kvantitativno-tipologicheskoe issledovanie. – In: *Indoevropskoe iazykoznanie i klassicheskaiia filologiiia*, 21, s. 714 – 747.)
- Симеонов 1981: Симеонов, Й. Опит за комплексен анализ на френските двойноминални съчетания във връзка с българските им съответствия. – В: *Съпоставително езиковедие*, № 2. (Simeonov 1981: Simeonov, Y. Opit za kompleksen analiz na frenskite dvoynonominalni sachtaniya vav vrazka s balgarskite im saotvetstviya. – In: *Sapostavitelno ezikoznanie*, № 2.)
- Станишева 1997: Станишева, Д. Лексикалният фактор в механизма на падежните изменения в българския език. – В: *Общност и многообразие на славянските езици. Сборник в чест на проф. Иван Леков*. София: Академично славистично дружество, с. 173 – 178. (Stanisheva 1997: Stanisheva, D. Leksikalniyat faktor v mehanizma na padezhnite izmeneniya v balgarskiya ezik. – In: *Obshtnost i mnogoobrazie na slavyanskite ezitsi*. *Sbornik v chest na prof. Ivan Lekov*. Sofia: Akademichno slavistichno druzhestvo, s. 173 – 178.)
- Стоянов 1964: Стоянов, Ст. *Граматика на българския книжовен език. Фонетика и морфология*. София: Наука и изкуство. (Stoyanov 1964: Stoyanov, St. *Gramatika na balgarskiya knizhoven ezik. Fonetika i morfologiya*. Sofia: Nauka i izkustvo.)
- Стоянов 1984: Стоянов, Ст. Насоки и тенденции в развоая на българския книжовен език след 9.IX.1944 г. – В: *Съвременна България. Трета комплексна международна научна конференция по българистика, 1980. Том 5. Развитие на българския език и на българската литература*. София: БАН. (Stoyanov 1984: Stoyanov, St. Nasoki i tendentsii v razvoaya na balgarskiya knizhoven ezik sled 9.IX.1944 g. – In: *Savremenna Bulgaria. Treta kompleksna mezhdunarodna nauchna konferentsiya po balgaristika, 1980. Tom 5. Razvitie na balgarskiya ezik i na balgarskata literatura*. Sofia: BAN.)
- Стоянова 2009: Стоянова, Ю. *Индивидуални вариации във вербалното развитие*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. (Stoyanova 2009: Stoyanova, Yu. *Individualni variatsii vav verbalnoto razvitie*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“.)
- Трифонова 1986: Трифонова, Й. Анализ на употребата на относителните прилагателни в авторовата реч на художествената проза на български, руски и чешки език. – В: *Годишник на СУ „Климент Охридски“*. Факултет по славянски филологии. Езикознание. Том 76, 1. (Trifonova 1986: Trifonova, Y. Analiz na upotrebata na odnositelnite prilagatelni v avtorovata rech na hudozhestvenata proza na balgarski, ruski i cheshki ezik. – In: *Godishnik na SU „Kliment Ohridski“*. Fakultet po slavyanski filologii. Ezikoznanie. Tom 76, 1.)
- Юдина 2010: Юдина, Н. В. *Русский язык в XXI веке: кризис? эволюция? прогресс?* Москва: Гнозис. (Iudina 2010: Iudina, N. V. *Russkii iazyk v XXI veke: krizis? evoliutsiia? progress?* Moskva: Gnozis.)

OMISSION OF PREPOSITIONS

Stoyan Burov

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo,
Bulgarian academy of sciences

s.burov@ts.uni-vt.bg, stobur@abv.bg

Summary: The paper deals with the linguistic aspect of the omission of prepositions in Bulgarian. The stated phenomenon has to do with cases in which a construction where the preposition has been omitted is in competition with the corresponding construction, containing the respective preposition. The omission of the preposition is considered to be a current trend in the development of the Bulgarian language, which is not explicit. However, such

a trend cannot be disregarded because it can be found in both the noun phrase and the verb phrase. The trend towards omission of prepositions mostly within the noun phrase is sometimes regarded as development in the Bulgarian language system from analytic towards secondary synthetic forms.

Keywords: *omission of prepositions, noun phrase, verb phrase, analyticity, syntheticity*

Stoyan Burov
15-A Ilarion Dragostinov str.
Veliko Tarnovo 5008
Bulgaria